

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.15>

О. К. ГОНЧАРОВА

аспірантка,

Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,

вчитель вищої категорії, старший вчитель,

Одеська загальноосвітня школа I–III ступенів № 57, м. Одеса, Україна

Електронна пошта: urlen@i.ua

<http://orcid.org/0000-0003-4584-1471>

СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглянуто поняття «соціальні навички» як предмет педагогічного дослідження. Виявлено сутнісний зв'язок між поняттями «навички», «життєві навички» та «соціальні навички», виділено соціальні навички як складне за своєю природою явище. На основі аналізу педагогічних і психологічних праць, довідкової літератури, зіставлення визначень чільних понять наукової розвідки уточнено поняття: навички – як дії, складники яких стають автоматичними в процесі формування; соціальні навички – як особливі навички, комплекс життєвих навичок особистості, що включає відповідні здатності людини.

Визначено та охарактеризовано комплексні соціальні навички учнів початкової школи (самосвідомість, керування собою і здатність до рефлексії, соціальні уявлення, комунікаційні навички, відповідальність у прийнятті рішень) та їх вияви.

Наведено приклад комплексної комунікаційної навички учнів початкової школи в сукупності її складників (навички комунікації з однолітками, навички комунікації під час освітнього процесу, навички комунікації з дорослими, соціальні уявлення) та описано критерії їх вияву. Наголошено на можливості й необхідності навчання соціальних навичок учнів та їх практикуванні, що включає навчання певним поведінковим моделям та того, коли, як та як їх використовувати; на важливості підготовленості дитини до життя в суспільстві, ефективної участі в різних видах діяльності вже на початковому рівні освіти, що обумовлює її подальший життєвий успіх.

Окреслено проблему формування в учнів початкової школи комплексних соціальних навичок та окреслено напрямки подальших наукових розвідок щодо основних шляхів її розв'язання.

Ключові слова: навички, соціальні навички, комплексні соціальні навички, учні початкової школи, формування соціальних навичок.

Вступ. Зміна парадигми освіти зумовлена швидкоплинністю сучасного світу, який потребує особистостей, здатних до продуктивної діяльності в умовах невизначеності – активних, конкурентоздатних, компетентних, мобільних професіоналів із критичним мисленням, які володіють універсальними способами дій та різноманітними стратегіями, пошановують загальнолюдські цінності.

Це актуалізує педагогічну проблему створення умов для самореалізації індивіда в сучасному суспільстві, формування і розвиток його соціальних уявлень, навичок і цінностей. Розв'язання цієї проблеми лежить у площині утвердження компетентнісної парадигми освіти. У Законі України «Про вищу освіту» компетентність визначена як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі

динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [Закон України «Про вищу освіту»]. З огляду на зазначене особливої актуальності набуває проблема формування і розвитку громадянської та соціальної компетентностей здобувачів освіти. Концепція Нової української школи наголошує на навичковому складнику указаних компетентностей як-от «уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів» [Концепція НУШ, 2016, с. 15].

Проблема формування соціальних навичок, цінностей та інших особистісних якостей здобувачів освіти цікавить широке коло науковців і тому є достатньо дослідженою в українській і зарубіжній педагогіці. Багато науковців у своїх працях звертаються до ключових понять досліджуваної проблеми, серед яких: «соціальні

цінності» і «соціальні уявлення» (Д. Жоделе, З. Карпенко, Д. Майєрс, С. Московічі, І. Трапенцієре та ін.); «соціальна компетентність», її структура і компоненти (М. Аргал, О. Варецька, Н. Гавриш, М. Гольдфілд, І. Зимня, О. Пометун, Т. Смагіна та ін.); «соціальні навички» (Т. Воронцова, Д. Гоулман, Т. Нестеренко, К. Опаріна та ін.). Проведений нами аналіз праць цих та деяких інших дослідників дає підстави констатувати відсутність єдиного підходу до визначення і трактування змісту та структури понять «соціальні уявлення», «соціальна компетентність» та «соціальні навички».

Метою нашої наукової розвідки є з'ясування сутності поняття «соціальні навички», яке ми розглядаємо як предмет педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як визначити проблему формування соціальних навичок в учнів початкової школи, з'ясуємо сутність чільних понять, до яких віднесемо «навички» та «соціальні навички».

У ході нашого дослідження виявлено багатоманітність трактування поняття «навички», що обумовлено інтеграційною природою самого явища, яке об'єднує в собі психологічні та методичні елементи.

Усталеним у літературі з психології є визначення поняття «навичка» як психічного новоутворення, завдяки якому індивід спроможний раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих затрат виконувати певну дію. Частково до цієї думки пристає О. Степанов, який визначає навички як вид автоматизованої дії, що уможливує точне, впевнене, без зайвих нервово-психічних і фізичних затрат виконання певних соціальних дій. Дослідник зазначає, що у процесі автоматизації дії увага особистості переміщується з процесу виконання дії на її результат, а сенсорний контроль поступово передається м'язовому контролю [Степанов: 215].

У відповідній статті «Енциклопедії освіти» поняття «навички» подане з педагогічної точки зору й визначене як «дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними» [Енциклопедія освіти: 610]. Низка науковців, серед яких В. Лозова, Г. Троцько, Т. Стефановська, вважають, що навички є сталими способами діяльності учнів, автоматизованими

вміннями [Лозова: 254]. Як бачимо, тут під навичками дослідники розуміють головним чином не дії, а сформовані до автоматизму вміння.

Т. Воронцова і В. Пономаренко вважають, що під поняттям «навички» слід розуміти здатність і спроможність людини виконувати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів [Воронцова, Пономаренко: 14]. Відтак формування навичок відбувається в процесі вправ, які виконують здобувачі освіти або за вказівкою вчителя, або самостійно під впливом певних зовнішніх обставин. Такий підхід до визначення сутності поняття «навички», на відміну від наведених вище, носить більшою мірою методичний, аніж психологічний характер.

Порівняльний аналіз визначень зазначеного поняття свідчить, що в сучасній методичній психолого-педагогічній літературі відсутнє його загальноприйняте трактування. Спираючись на результати досліджень вчених (Б. В. Беляєв, Д. М. Богоявленський, М. В. Гамезо, В. П. Зінченко, І. О. Зимня, К. М. Корнілов, Н. О. Менчинська, А. В. Петровський, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, О. Я. Савченко, З. І. Ходжава) під навичками здобувачів освіти ми розуміємо дії, складники яких стають автоматичними в процесі формування.

Не менш складним за природою явищем вважаємо соціальні навички, що є предметом нашого дослідження. На підставі аналізу соціологічної, соціально-педагогічної, психолого-педагогічної літератури можна виділити два основні підходи в розумінні і трактуванні цього поняття щодо їх місця у структурі особистості як-от: 1) спеціальні навички («soft skills»; «life skills») та 2) компетентність.

Усталено під м'язкими навичками (метанавичками або soft skills) розуміють уміння, які людина виробляє протягом життя. Сюди відносять соціальні навички, емоційний інтелект, силу волі, завзятість, креативність, вміння протистояти стресам, вміння знаходити спільну мову з іншими людьми, здатність до навчання, здатність адаптуватися до змін в умовах праці та життя тощо. Утім, основним складником цих навичок є здатність до саморозвитку.

Низка дослідників (О. Кохан, М. Роблес, Н. Тілікіна та ін.) відносять «соціальні навички» до класифікації «soft skills» як *групу спеці-*

альних навичок, які забезпечують успіх у комунікації, роботі в команді, веденні переговорів, розв'язанні конфліктів. До цієї групи належать комунікативні навички, міжособистісні навички, навички групової роботи, лідерство, соціальний інтелект, відповідальність, етика спілкування. На основі положень вітчизняних нормативних освітніх документів доходимо висновку, що формування м'яких навичок здобувачів освіти посідає особливе місце на всіх освітніх рівнях, починаючи з початкової школи. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, обов'язковими результатами освіти є формування в учнів наскрізних умінь як-от: читати з розумінням, висловлювати власну думку усно і письмово, застосовувати критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [Державний стандарт початкової освіти: 93]. З огляду на цей перелік зазначимо, що наскрізними вміннями тут виступають сформовані м'які навички.

Для визначення сутності поняття «соціальні навички» звернемося до більш загального поняття – «життєві навички». За визначенням ВООЗ, це здатність людини до адаптації, позитивної поведінки, що дає їй змогу ефективно справлятися з вимогами і проблемами повсякденного життя [Навички заради здоров'я. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку життєвих навичок: 123 с.]. До таких навичок належить, зокрема, група психосоціальних умінь і навичок міжособистісного спілкування, що допомагають людині ухвалювати поінформовані рішення, розв'язувати проблеми, критично й творчо мислити, ефективно спілкуватися, розвивати належні стосунки тощо.

У чотиривимірній моделі освіти, створеній ЮНЕСКО спільно з ЮНІСЕФ, ключові життєві навички представлені як психосоціальні компетентності за вимірами навчання, де:

когнітивний вимір – навички для навчання (творчість, критичне мислення, вирішення проблем);

інструментальний вимір – навички для правляштва (співпраця, перемовини, ухвалення рішень);

індивідуальний вимір – навички для підвищення особистісного потенціалу (саморегуляція, стійкість, комунікація);

соціальний вимір – навички для активного громадянства (повага до різноманітності, емпатія, участь) [Reimagining Life Skills and Citizenship Education in the Middle East and North Africa. A FourDimensional and Systems Approach to 21st Century Skills. Conceptual and Programmatic Framework. Executive summary. United Nations Children's Fund. www.lsce-mena.org: с. 5].

Досліджуючи проблему життєвих навичок, Т. Воронцова розглядає соціальні навички як *групу міжперсональних життєвих навичок*, що включає навички: ефективного спілкування, співпереживання, регулювання конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації [Воронцова, Пономаренко: с. 14]. Натомість низка науковців (М. Аргал, І. Зимня, В. Коваленко та ін.) розглядають соціальні навички як складник соціальної компетентності. Приміром, О. Колмикова серед соціальних навичок учнів виокремлює такі: ухвалювати рішення та робити вибір; брати на себе відповідальність за свої вчинки; аналізувати ситуацію; розуміти себе, свої потреби; поважати себе та з повагою ставитись до інших; підкорятися законам товаришування та загальним правилам; відстоювати власну точку зору; орієнтуватися в життєвих цінностях та наявності власної життєвої позиції [Колмикова: 90].

Науковці, які досліджують емоційний та соціально-емоційний інтелект (М. Бобнева, Дж. Майер та ін.), вказують на важливість соціального інтелекту в розумінні людиною себе та інших людей, стосунків між людьми, прогнозування взаємин з ними тощо. Зокрема, запропонована Д. Гоулманом модель соціально-емоційного інтелекту містить такі складники як: 1) самопізнання; 2) саморегуляція; 3) мотивація; 4) емпатія; 5) соціальні навички. На його думку, соціальні навички є здатністю особистості вибудовувати продуктивні відносини з оточенням [Гоулман]. Адже емоційний інтелект – це передусім розуміння власних емоцій (самосвідомості), далі – здатність керувати ними (саморегуляція), а потім – використовувати їх для досягнення своїх цілей (самотивація). Як тільки людина навчається розуміти себе і керувати собою, вона починає розуміти

емоції та почуття інших людей (вияви співчуття, емпатії) та впливати на них (соціальні навички). Тож соціальні навички уявляють складником емоційного інтелекту.

Отже, соціальні навички – це особливі навички, що характеризуються цілеспрямованістю, відповідають ситуації спілкування, зумовлені соціально кваліфікованою поведінкою, мають перебувати під когнітивним контролем людини. Таких навичок можна навчити, їх можна практикувати та вивчати. Формування соціальних навичок включає навчання того, *коли*, *які* та *як* використовувати поведінкові моделі.

У науковій літературі представлені результати досліджень науковців із Університету штату Пенсільванія (The Pennsylvania State University) (США) і Дюкського університету (Duke University) (штат Північна Кароліна, США), опубліковані в Американському журналі суспільної охорони здоров'я в 2015 році, які підтверджують взаємозв'язок рівня оволодіння соціальними навичками з академічними успіхами здобувачів освіти. Результати цього дослідження показують, що діти з високим рівнем соціальних навичок у дошкільному віці мають більше шансів отримати вищу освіту та працевлаштуватися до 25 років, ніж діти з низьким рівнем соціальних навичок. Цим положенням суголосні ідеї К. Бейна, який вважає, що соціальні навички є помічниками академічних успіхів учня [Бейн: 10]. Він зазначає, що вчителям доводиться марнувати дорожчий час для підтримання порядку і надання вказівок, якщо соціальні навички учнів належним чином не розвинені. Тож оволодіння соціальними навичками дає змогу забезпечити якісне викладання і навчання у школі. А дослідження Є. Лунн Пелко доводять, що дотримання цілісної системи формування соціальної компетентності від початку освітнього шляху дитини призводить до зменшення проявів девіантної чи деструктивної поведінки [Lynn E. Pelco].

Дослідження проблеми формування соціальних навичок учнів останніх років (Т. Нестеренко, К. Опаріна та ін.) переконують, що таких навичок можна і потрібно навчати. Зокрема, психологічні дослідження (Ф. Зімбардо, Л. Божович, І. Кон та ін.) підтверджують думку, що сором'язливі діти можуть стати більш від-

критими і товариськими, агресивні – навчитися самоконтролю, а діти, які надають перевагу усамітненню, можуть навчитися дружити. Для цього в освітніх закладах слід запроваджувати освітні програми з розвитку соціальних навичок. Такі програми, крім відповідного змісту, потребують застосування особливих педагогічних методів та організації освітнього процесу, побудованого на психологічних підходах до формування тої чи іншої навички.

Проведений нами теоретичний аналіз джерел із означеного питання виявив необхідність розглянути соціальні навички учнів початкових класів із точки зору педагогіки. Низка дослідників визначають соціальні навички здобувачів освіти як здатність успішно і ефективно взаємодіяти з конкретними людьми, в різних групах для досягнення поставлених цілей, знаходячи консенсус і розв'язуючи конфлікти у спільній діяльності з іншими людьми. Водночас К. Опаріна наголошує на тому, що найбільш важливими соціальними навичками учня початкової школи є досягнення в навчальній діяльності, сформованість мотивації, навички самоприйняття і самооцінка, навички продуктивної взаємодії з однолітками і дорослими, а також конструктивна поведінка у складних життєвих ситуаціях. Відтак одним із вірних способів підготування дитини до успішного життя є навчання адаптуватися до будь-яких змін, що чекають її у майбутньому.

Теоретичний аналіз наукових праць і наш практичний досвід дає змогу узагальнити погляди і сформулювати власне бачення сутності поняття «соціальні навички». Для відображення педагогічного змісту цього поняття розглядаємо його як комплекс життєвих навичок особистості, що включає здатності людини:

- розпізнавати власні емоції і вибудовувати зв'язки між своїми почуттями, думками і поведінкою;
- здійснювати рефлексію власної поведінки і взаємодії з іншими людьми;
- знаходити консенсус і розв'язувати конфлікти у спільній діяльності з іншими людьми, досягаючи поставлених цілей;
- ставити себе на місце іншої людини і проявляти (демонструвати) емпатію;
- успішно і ефективно взаємодіяти з конкретними людьми або в різних групах;

– діяти в умовах невизначеності, керувати змінами, спираючись на соціальні цінності культури світу.

Таке визначення поняття «соціальні навички» дає відповідь на питання щодо змісту навчання їх учнів початкової школи та уможливує виокремлення напрямків освітньої діяльності, які слід реалізовувати в освітньому процесі.

Визначені нами основні комплексні соціальні навички учнів початкової школи представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Комплексні соціальні навички учнів початкової школи

Навички	Вияви
Самосвідомість	здатність розпізнавати власні емоції і вибудовувати зв'язки між своїми почуттями, думками і поведінкою тощо
Керування собою і здатність до рефлексії	здатність конструктивно керувати своїми емоціями, думками і поведінкою, самоконтроль
Соціальні уявлення	здатність ставити себе на місце іншої людини і проявляти (демонструвати) емпатію
Комунікаційні навички	здатність створювати і підтримувати відносини з іншими людьми, взаємодіяти в парах, трійках, групах тощо
Відповідальність у прийнятті рішень	здатність ухвалювати правильні виважені рішення щодо власної поведінки і взаємодії з іншими людьми

Водночас кожна із зазначених комплексних навичок, на нашу думку, складається з окремих складних і простих навичок. Приклад комплексної комунікаційної навички, її складників та критеріїв вияву подано в таблиці 2.

Результати і висновки. Проведений нам аналіз праць із педагогіки та психології, довідкової літератури дає підстави для таких узагальнень.

Наявність різноманітних концепцій засвідчує складність визначення поняття «соціальні навички» як неоднозначного багатогранного і базового поняття для педагогічного дослідження.

Відтак, ми уточнили педагогічний зміст поняття «соціальні навички» як комплексу життєвих навичок особистості, що включає здат-

ності людини до керування емоціями, ефективною взаємодією і розв'язуванні конфліктів, здатність до емпатії і рефлексії; здатність діяти в умовах невизначеності, спираючись на соціальні цінності культури світу.

Таблиця 2

Комплексна комунікаційна навичка

Складники	Критерії вияву
<i>навички комунікації з однолітками</i>	вміти самостійно залагоджувати конфлікти з однолітками; радіти успіхам інших; співчувати; спокійно приймати критику на свою адресу; дотримуватися свого особистого простору та простору іншої людини; просити вибачення; правильно реагувати на відповідь «НІ»; звертатися до інших по імені, з повагою, не вживати прізвиська; не робити висновки про людину лише за її зовнішнім виглядом; поступатися, йти на компроміси; не ігнорувати бажання інших; поважати захоплення інших; вміти слухати та бути уважним до розповіді співрозмовника тощо.
<i>навички комунікації під час освітнього процесу</i>	проявляти терпіння, вміти чекати; доводити свою думку до кінця, завершувати розповідь; спілкуватися в колективі (групі, трійці, парі); виконувати спільну роботу і отримувати результат, який задовольняє усіх; висловлювати ідеї, власне бачення; уважно і з повагою слухати співрозмовника; вміти відмовитися від власної ідеї заради досягнення кращого результату тощо.
<i>навички комунікації з дорослими, соціальні уявлення</i>	проявляти повагу до дорослих, їхньої праці; вітатися першими із дорослою людиною; допомагати людям похилого віку; вміти просити про допомогу; вміти діяти у ситуаціях спілкування з незнайомими людьми; розрізняти приватну і суспільну інформацію; чітко розповідати батькам, як пройшов день; завжди повідомляти батькам про свої плани; виконувати доручення батьків, контролювати свою поведінку в громадських місцях тощо.

Постає потреба створення цілісної системи навчання і підтримки вчителів з формування соціальних навичок учнів початкової школи, що відповідатиме як їхнім нинішнім запитам, так і враховуватиме потреби прийдешнього часу.

Подальші розвідки в цьому напрямку будуть скеровані нами на моделювання методичної системи підготовки вчителів початкових класів до формування соціальних навичок в навчанні учнів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейн К. Доброго ранку! Ми раді, що ви тут! Посібник для вчителів з проведення ранкової зустрічі / Під ред. Д. Емпсон. Children's Resources International, Inc., Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2004. 56 с.
2. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Ключові компетентності та ключові життєві навички в контексті викликів сучасного світу. Матеріали II Міжнародного симпозиуму освіта і здоров'я підрастаючого покоління 24–26 квітня 2018 р. С. 13–18.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. К. : «Vivat», 2018. 512 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 37–38. С. 2004. URL: <https://zakon.help/law/1556-VII> (дата звернення: 16.02.2022).
6. Енциклопедія освіти. К. : «Юрінком-Інтер», 2021. 1144 с.
7. Колмикова О. Формування соціальної компетентності учнів початкової школи у позаурочний час // *Таврійський вісник освіти*, 2016, № 3 (55).
8. Концепція Нової Української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 01.02.2022).
9. Лозова В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. Харків : НТУ «ХПІ», 2002. 198 с.
10. Навички заради здоров'я. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку життєвих навичок // ВООЗ: Інформаційна серія «Здоров'я в школі». Документ 9. К. : Кобза, 2004. 123 с.
11. Pelco Lynn. Self-Regulation and Learning-Related Social Skills. Lynn Pelco, Evelyn ReedVictor. Intervention Ideas for Elementary School Students. Preventing School Failure, 2007. № 51. С. 36–42.
12. Психологічна енциклопедія / автор-упор. О. М. Степанов. К. : «Академвидав», 2006. 423 с.
13. Reimagining Life Skills and Citizenship Education in the Middle East and North Africa. A FourDimensional and Systems Approach to 21st Century Skills. Conceptual and Programmatic Framework. Executive summary. United Nations Children's Fund. www.lsce-mena.org

REFERENCES

1. Bain, K. (2004). *Good morning! We are glad that you are here!* Handbook for teachers on the morning meeting / Ed. D. Empson. Children's Resources International, Inc., All-Ukrainian Step by Step Foundation.
2. Vorontsova, T., Ponomarenko, V. (2018). Key competencies and key life skills in the context of the challenges of the modern world. *Proceedings of the II International Symposium on Education and Health of the Young Generation April 24–26*, 6.
3. Goleman, D. (2018). *Emotional intelligence*. Kiev : «Vivat».
4. *State standard of primary education*. (2018). Typical educational programs for schools. general secondary education: 1–2 grades. K. : TD «EDUCATION-CENTER».
5. Law of Ukraine «On Higher Education». (2014). *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, № 37–38. URL: <https://zakon.help/law/1556-VII> (access date: 16.02.2022).
6. Encyclopedia of Education. (2021). K. : «Yurinkom-Inter».
7. Kolmykova, O. (2016). *Formation of social competence of primary school students in extracurricular activities*. Tavriya Bulletin of Education, № 3 (55).
8. *Concept of the New Ukrainian School*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (access date: 01.02.2022).
9. Lozova, V. (2002). *Theoretical foundations of education and training : textbook. manual* / V. I. Lozova, G. V. Trotsky. Kharkiv : NTU «KhPI».
10. Health skills. Teaching a healthy lifestyle based on the development of life skills. (2004). *WHO: Information series «Health at school»*. Document 9. K. : Kobza.
11. Pelco, Lynn. (2007). *Self-Regulation and Learning-Related Social Skills*. Lynn Pelco, Evelyn ReedVictor. *Intervention Ideas for Elementary School Students*. Preventing School Failure. № 51.
12. *Psychological encyclopedia*. (2006) / author-emphasis. O. M. Stepanov. K. : Akademvidav.
13. *Reimagining Life Skills and Citizenship Education in the Middle East and North Africa*. A FourDimensional and Systems Approach to 21st Century Skills. Conceptual and Programmatic Framework. Executive summary. United Nations Children's Fund. www.lsce-mena.org

O. K. HONCHAROVA

Postgraduate Student,

Odesa Regional Academy of In-Service Education,

Teacher of the Highest Category, Senior Teacher,

Odesa Comprehensive School of I-III Degrees № 57, Odesa, Ukraine

E-mail: urlen@i.ua

<http://orcid.org/0000-0003-4584-1471>

FORMATION OF SOCIAL SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

The concept of «social skills» as a subject of pedagogical research is considered in the article. The essential connection between the concepts of «skills», «life skills» and «social skills» is revealed, social skills are singled out as a complex phenomenon by nature. On the basis of the analysis of pedagogical and psychological works, reference literature, comparison of definitions of the leading concepts of scientific intelligence the concepts are specified: skills – as actions which components become automatic in the course of formation; social skills – as special skills, a set of life skills of the individual, which includes the relevant human abilities.

The complex social skills of primary school students (self-awareness, self-management and ability to reflect, social ideas, communication skills, responsibility in decision-making) and their manifestations are identified and characterized.

An example of complex communication skills of primary school students in the set of its components (communication skills with peers, communication skills during the educational process, communication skills with adults, social ideas) and describes the criteria for their manifestation. Emphasis is placed on the possibilities and needs of teaching students social skills and their practice, which includes learning certain behavioral patterns and when, what and how to use them; the importance of the child's preparedness for life in society, effective participation in various activities at the primary level of education, which determines its further success in life.

The problem of formation of complex social skills in primary school students is outlined and the directions of further scientific research on the main ways of its solution are outlined.

Key words: skills, social skills, complex social skills, primary school students, formation of social skills.